

Marečková-Štolcová, Elena

[Syntaxe et latin: actes du IIème Congrès international de linguistique latine, Aix-en-Provence, 28-31 mars 1983. Edités par Ch. Touratier]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1988, vol. 37, iss. E33, pp. 188-191

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109169>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

argumentace, vycházející z nestejných projevů jednotlivých sémantických jednotek při jejich nahrazování předložkovými výrazy s *cum* a *per*. Pouze sémantická role způsobu může být indiferentně plněna ablativem substantiva a předložkovými spojeními s oběma předložkami, zatímco u ostatních rolí je s ablativním výrazem synonymní jen jedno z uvedených předložkových spojení.

Třetí část spisu (kap. 8–10) řeší problematiku konstrukcí s ablativem gerundia. Autorka konstatuje, že ve větné struktuře mu odpovídá konstituent „adjunct“ a že se vyskytuje u většiny typů „state of affairs“. Jeho subjektem je zpravidla člověk a tento subjekt je často identický s agentem, při jeho absenci s patientem, příp. recipientem hlavní predikace. Sémantická interpretace ablativu gerundia prozrazuje, že může mít roli příčiny, způsobu a instrumentu v návaznosti na charakter „state of affairs“. V dalším se Vesterová soustřeďuje na srovnání sémantické hodnoty ablativu gerundia a participia prézenta a jejich použití. Na rozdíl od tradičního výkladu ukazuje, že participium prézenta, které se objevuje v syntaktické pozici predikativní, tj. obsahuje další informaci o jednom z argumentů, se projevuje jinak než ablativ gerundia. Zejména mu nepřísluší žádná specifická sémantická role a spojuje se se všemi typy „state of affairs“. Zdůrazňuje se vázanost jeho sémantické interpretace na kontext a situaci. Subjekt participia prézenta se shoduje se subjektem hlavní predikace. Vývod je podložen materiálem i argumentačními testy. Případy koordinačního použití ablativu gerundia a participia prézenta, jak se nacházejí u Tacita, autorka objasňuje z hlediska historického. V hovorovém jazyce a od Livia i v literární latině lze pozorovat stupňující se uplatnění ablativu gerundia rovněž v sémantické roli okolnosti, která do té doby často figurovala při interpretaci participia prézenta. Argumenty, které postupně vedly k preferování ablativu gerundia jsou zjišťovány nejen na úrovni sémantické, ale i syntaktické.

Závěrečnou část tvoří kapitola, která přináší pokus o výklad zkoumané problematiky na pozadí funkcionální gramatiky. Autorka uvažuje o vhodných paralelách pro nepovinné větné konstituenty, „adjuncty“ a predikativa. V koncepci funkcionální gramatiky upozorňuje na sporná místa v chápání predikativ, dále v interpretaci určitého typu pasivních konstrukcí a předkládá k diskusi vlastní návrhy.

Na závěr nelze opomenout závažnější námitku týkající se jisté nedůslednosti, s níž je přístupováno k souhrnům výsledků v závěrech jednotlivých kapitol, ale také v rámci jejich částí. I když nejde o podstatné diskrepance, zbytečně narušují jednoznačnost výkladu a snižují jeho přehlednost. Snad by věci prospělo i bedlivější sledování jednoty metodického postupu uplatňovaného při popisu diskutovaných jevů v různých kapitolách.

Recenzovaná studie nesporně posouvá vytyčenou problematiku dopředu. Zaměřením se na omezený úsek latinské větné struktury poskytuje adekvátnější analýzu na sémantické i syntaktické a výrazové rovině. Některé poznatky předcházejícího výzkumu jsou zpřesňovány, některé otázky hodnotí z nového pohledu. Spočívá na dobré znalosti metodologické situace a bohaté materiálové bázi. Domníváme se, že studie E. VESTEROVÉ zaručuje dobrou orientaci ve speciální problematice latinské větné struktury a představuje spolehlivý základ pro další výzkum v dané oblasti.

Elena Marečková-Stolcová

Syntaxe et Latin. Actes du IIme Congrès International de Linguistique Latine, Aix-en-Provence, 28–31 Mars 1983. Edités par Ch. TOURATIER, Aix-en-Provence 1985, 586 s.

Sporník obsahuje referáty a diskusní příspěvky z 2. mezinárodního kongresu latinské lingvistiky, který se konal ve dnech 28.–31. března 1983 v Aix-en-Provence. Editor seřadil celkem dvacet šest přednášek doplněných diskusními výstupy a většinou i odpovědí referenta do tří částí figurujících pod názvy „syntaktické funkce“, „syntaktické struktury“ a „syntaktické třídy“.

V úvodní úvaze se Ch. TOURATIER (*La Syntaxe?*, s. 7–20) zamýšlí nad proble-

matikou vztahu mezi všeobecnou a latinskou lingvistikou a na základě konfrontace názorů předních světových jazykovědců i výsledků rezultujících z přednesených referátů formuluje obsah pojmu syntax. Navrhuje diferencovat syntax v užším smyslu, kterou chápe jako studium kombinací morfémů a „synthemů“, od syntaxe v širším smyslu, kde k předcházející náplni přistupuje studium inventáře syntaktických jednotek. V závěru poukazuje na pozoruhodnou skutečnost, že bohatá metodologická nabídka poskytovaná moderními lingvistickými školami našla vždy uplatnění v latině. Potvrzuje to i situace na kongrese. Do popředí zde vystupuje zejména vliv generativní koncepce jazyka Noama Chomského u bolognských účastníků a funkcionalismu Simona Dika, na něhož navazují holandští referenti z Amsterdamu.

Z osmi referátů prvního tematického okruhu jsou tři věnovány funkci subjektu a v této souvislosti nominativu, další se zabývají pádovou problematikou ve všeobecnosti i speciálnostech. A. BEROCCHIOVÁ (Subject ellipsis and case agreement, s. 25—39) zkoumá s použitím přístupů a řešení generativní gramatiky elipsu subjektu v latinské slovesné větě ve vztahu k prostředkům pádové kongruence. Nulové subjekty mají v determinaci funkci nominativu, který je vyjádřen shodou. M. MARALDIOVÁ (Null subjects: some implications for Latin syntax, s. 41—53) staví do protikladu latinu s angličtinou ve větech typu „pluit“ a „it rains“. Srovnání jí slouží k popření hypotézy, podle které existovala původně jediná struktura společná oběma jazykům s rozdílem v přístupu k realizaci subjektu. O *Fillmoreovo* pojetí pádů se opírá P. DE CARVALHO (Nominatif et subj, s. 55—78) ve své polemice s novou interpretací latinského nominativu jako „nulového pádu“.

Typologické hledisko uplatňuje ve svém příspěvku CH. LEHMANN (Latin case relations in typological perspective, s. 81—104), který v širokém záběru historickém i konfrontačním charakterizuje latinské pádové vztahy a posuzuje úlohu i vývoj pádových koncovek jako vyjádření těchto vztahů. Další tři referáty rozvíjejí problematiku jednotlivých pádů, a to vokativu, genitivu a ablativu. H. FUGIEROVÁ (Le vocatif dans la phrase latine, s. 105—120) objasňuje, že latinský vokativ patří „do věty“ a existuje alespoň jako syntaktická role. J.-P. MAUREL (Génitif et quantification, s. 121—138) zjišťuje možnosti užití genitivu v partitivní a kvantitativní funkci. Snaží se najít jednu základní strukturu a jednu motivaci pro jednotlivé genitivní významy. Ch. KIRCHEROVÁ (Emplois et valeurs de la désinence d'ablatif en latin, s. 139—158) na základě analýzy různého uplatnění ablativní koncovky dochází k závěru, že má pouze sémantickou roli, a to: 1. „mediativní“ (médiatif), realizovanou pouhou ablativní koncovkou, a 2. „situativní“ (situatif), vyjádřenou ablativní koncovkou ve spojení se zpřesňující předložkou. Tento syntaktický rozdíl je podmiňován sémanticky a vyplývá ze sémantického obsahu slovesa s ablativním participantem.

Druhý okruh je uveden skupinou přednášek rozpracovávajících problematiku slovesné valence z aspektu teoretického i praktického. H. PINKSTER (Latin cases and valency grammar, s. 163—189) si všímá latinského pádového systému v závislosti na větěném modelu založeném na primární roli slovesa. Pěti pádům bez vokativu přiděluje tyto nutné, povinné pozice: Jednovalenční slovesa mají jediný, a to subjektový, levovalenční argument (čili aktant), obsazený vždy nominativem. U dvouvalenčních sloves přistupuje další argument, nesubjektový čili pravovalenční, který se nejobvykleji vyjadřuje akuzativem. Slovesa trojvalenční vyžadují realizaci ještě dalšího pravovalenčního argumentu, přičemž jeden ze dvou nesubjektových argumentů je v akuzativu, druhý není nikdy v nominativu a téměř nikdy v akuzativu. Při volbě příslušné pádové formy platí strategie „vždy používat zbylého pádu“. Referent předkládá k diskusi řadu výjimek a současně se pokouší o jejich interpretaci (např. slovesa s dvojným akuzativem). V dalším soustřeďuje pozornost na užívání dativu a ablativu v pozici druhého nesubjektového argumentu a nachází podobnost mezi lexikálním významem sloves a sémantickou hodnotou obou pádů. Za důležitý fenomén pokládá v této souvislosti protiklad životnosti a neživotnosti. Zabývá se rovněž dvouvalenčními slovesy, u nichž v pozici nesubjektového argumentu fungují neakuzativní pádové tvary, a to především dativ, méně ablativ, genitiv jen okrajově. Zdůrazňuje, že slovesa jisté sémantické třídy mají tendenci k podobnému chování v otázce výběru pádů a současně zjišťuje mezi jednotlivými slovesy a jednotlivými pády idiomatičtější vztahy. Dativu a ablativu se používá také k označení satelitů (čili volných doplnění), přičemž výskyt ablativu samozřejmě převažuje.

Z toho autor vyvozuje podobnost mezi třetími argumenty a satelity. Přednášku uzavírá konstatováním, že predikát určuje svým lexikálním významem počet i druh nominálních termínů nezbytných pro vyjádření „minimal event“ a rovněž v jaké pádové formě budou muset být nominální termíny realizovány. Funkcionální interpretaci trojvalenčních sloves předkládá A. M. BOLKESTEINOVÁ (Discourse and case-marking: three-place predicates in latin, s. 191—225). Podle jejího názoru jsou pro výběr konstrukce relevantní hlavně ty faktory, které stejnou měrou patří k větě i ke kontextu promluvy a jsou motivovány funkcionálně. Stejnou metodiku uplatňuje E. VESTEROVÁ (Agentless passive constructions, s. 227—240) při popisu deagentních pasivních konstrukcí v latině. Diferencuje typ, kde sémantickou funkci agentu plní nesubjektový argument, a typ, u kterého činitel nemůže být nikdy vysloven a predikát označuje, že subjekt je ve stavu, tedy statický. Skupinu uzavírá příspěvek E. HEILIGA (Erfahrungen bei der Anwendung eines dependenzgrammatischen Modells im Anfängerunterricht Latein, s. 241—252), který se jako jediný zaměřil na praktické otázky výuky a naznačil možnosti vzájemného propojení mezi nejnovějšími poznatky lingvistiky a metodikou výuky latině u začátečníků.

Další čtyři komunikáty se zabývají vztahem subordinace. Na možnosti využití nejmodernějších technických přístrojů v lingvistických výzkumech poukazuje příspěvek autorského kolektivu L. DELATTA, S. GOVAERTSE a J. DENOOZE (Etude statistique de la proposition subordonnée chez quinze auteurs latins, s. 255—278), ve kterém jsou shrnuty částečné výsledky rozsáhlé statistické analýzy latinské podřadné věty, získané mikropočítačovou technikou. Jednou z předností uvedeného rozboru textu je možnost jednoznačného určení autorství ve sporných případech. O syntax vedlejších vět se spojkou „cum“ se zajímá referát M. LAVENCYHO (Problèmes du classement des propositions en cum, s. 279—287). Účelové věty vztahné jsou předmětem zkoumání Ch. ELERICKA (Latin Relative Clause of Purpose: Lexical, Syntactic and Stylistic Determinants, s. 289—305), který na základě rozsáhlého vzorku dokazuje jejich podmíněnost komplexem lexikálních, syntaktických a stylistických faktorů. Problematiku subordinace uzavírá přednáška R. COLEMANA (The Indo-European origins and Latin development of the accusative with infinitive construction, s. 307—342) o genezi vazby akuzativu s infinitivem v jazycích, kde se v infinitivu systematicky uplatňuje kategorie slovesného času a rodu. Kromě toho se zaměřuje na historii této vazby v latině, příp. řečtině a dokumentuje změnu starobylé pasivní konstrukce *ei abire dicitur na eos abire dicitur a ei abire dicuntur.

Podskupina nazvaná „nominální syntagma“ je reprezentována dvěma referáty. J. HERMAN (Le Disparition de la déclinaison latine et l'évolution du syntagme nominal, s. 345—360) dochází na základě porovnávání archaické a klasické latiny s neliterárními texty z 2. a 3. st. n. l. k závěru, že stírání rozdílů mezi jednotlivými pády do značné míry přispělo ke zvyšování významnosti slovosledu. Chyběním členu v latině se zabývá G. CALBOLI (Relatif de liaison et absence d'article en latin, s. 361—381), který si všimá zajímavé skutečnosti, že románské jazyky, vzniklé z latiny, člen mají, a uvádí některé problémy vyplývající z tohoto rozdílu při překladu z latiny do románských jazyků. Vyslovuje hypotézu, že hojný výskyt vazby akuzativu s infinitivem a participiálních konstrukcí v latině je důsledkem absence členu.

Vztah mezi syntaxí a stylistikou je řešen v dalších dvou příspěvcích. J.-P. CHAUSERIE-LAPREE (Une Stylistique comparée est-elle possible?, s. 407—423) pokládá srovnávací stylistiku nejen za možnou, ale současně na příkladě latiny a francouzštiny ilustruje širokou kompetenci a produktivitu tohoto metodického přístupu v oblasti formálně-gramatické analýzy. Referát J. DANĚLOVÉ (Intermots césurables et organisation syntagmatique dans la phrase oratoire de l'Enéide, s. 385—406) se týká organizace speciální promluvy.

Poslední okruh otevírají dvě přednášky zařazené pod společný název „Identification et inventaire“. M. GRIFFE (Ut: adverbe ou conjonction?, s. 429—452) ve svém pokusu o klasifikaci použití **ut** dokazuje, že v průběhu vývoje došlo k setření původního rozdílu mezi jeho adverbálním a spojkovým významem. Výsledkem je jediné **ut**, i když povrchové rozdíly nelze zanedbávat. Všeobecný referát Ch. TOUTATIERA (Les Unités minimales de l'analyse syntactique, s. 453—482) uvádí do vzájemné souvislosti slovní druhy tradiční gramatiky a morfémů moderní lingvistiky. Autor navrhuje tři hlavní třídy morfémů, které odpovídají centrálnímu morfému substantiv, sloves a adjektiv. Předložky a podřadné spojky jsou nahrazeny

relačními a funkčními morfémy. Vlastní třídu morfémů tvoří souřadné spojky a rovněž adverbia. Upozorňuje se i na jevy, které tradiční gramatiky ne vždy respektují, např. slovesnou modalitu.

Problematiku „synthematiky“ zastupují další dva komunikáty. M. FRUYTOVÁ (Syntaxe et sémantique dans la description de la fonction suffixale, s. 485—503) sleduje z formálního i významového hlediska sufixální funkce a dosahuje tak jejich rozčlenění do tří kategorií: 1. sufixy s čistě syntaktickou funkcí, způsobující změnu gramatických kategorií nebo slovního druhu, 2. sufixy s čistě sémantickou funkcí a 3. sufixy s funkcí syntaktickou a sémantickou. Autorka poukazuje na nedostatky současných gramatik, které se zabývají sufixy okrajově (často uvádí jen jejich seznamy) a zdůrazňuje jejich důležitost mezi jazykovými elementy. X. MIGNOT (Ya-t-il des verbes délocutifs en latin?, s. 505—512) polemizuje s *Benvenistovým* chápáním delokutivních sloves v latině a ukazuje, že se zde jen ve velmi omezeném rozsahu využívá možnosti vytvoření vztahu mezi lokucí a skutečným denominálním slovesem.

V závěrečné podskupině jsou pertraktovány otázky významu gramatických prostředků. B. GARCIA-HERNÁNDEZ (Le Système de l'aspect verbal en latin, s. 515 až 536) chápe slovesný vid jako sémantickou kategorii, která je založena na analýze děje nebo procesu dějů ve vztahu k patřičnému stupni jeho vývoje a k patřičnému vymezení jeho trvání. Diferencuje tři roviny jeho realizace: expresivně gramatickou (*vivit x vixit*), perifrastickou nebo lexikálně gramatickou (*vivere pergit x vivere desinit*) a lexikální (*vivo x morior*). F. LETOUBLONOVÁ (Latin tantum, dum, tamen, quamquam. Cause, quantite, concession et restriction, s. 537—554) sleduje vývoj latinských adverbí *tantum*, *dum*, *tamen* a *tamquam* z diachronického i synchronického pohledu a využívá také aspektu konfrontačního. A. ORLANDINIOVÁ (Négation, quantification et modalités, s. 555—568) předkládá sémantickou analýzu negace u latinských sloves vnímání, myšlení a projevování.

Přehled ukazuje, že latinistika se nebrání metodickým postupům moderní lingvistiky. Současně však vzniká v zájmu jasnosti a průhlednosti nutnost neztrácet ze zřetele principiální věci a zásadně dbát na metodologickou čistotu. Sborník poskytuje badatelům nejen cenné informace rázu teoreticko-metodického, ale naznačuje i orientaci v dalším výzkumu.

Elena Marečková-Štolcová

The Eight International Colloquium ou Mycenaean Studies, Ochrid 16.—22. 9. 1985.

V září 1985 uspořádala Makedonská akademie věd a umění se sídlem ve Skopji ve spolupráci s Comité International Permanent des Études Mycéniennes v pořadí již 8. mezinárodní kolokvium mykénských studií. Za předsednictví spolurozluštitele mykénského lineárního písma B Johna Chadwicka z Cambridge se sešlo v makedonském Ochridu 30 mykénologů z celého světa a jednalo tu v týdnu od 16. do 20. září 1985 o nejružnějších aspektech rozboru mykénské řečtiny, jež se skrývá pod tzv. lineárním písmem B s památkami ze 14.—13. stol. př. n. l., i studia mykénské epochy ve vývoji starořecké společnosti. Na kolokviu bylo předneseno celkem 25 referátů. Jejich znění bylo předem organizátory rozmnoženo, takže tradice důkladné a kritické diskuse o jednotlivých referátech byla dodržena i při tomto kolokviu. Těžiště jednání bylo v oblasti jazykového rozboru mykénských textů a jejich obsahové interpretace.

Celá řada referátů se dotýkala epigrafické problematiky egejských písem. Vassilis L. Aravantinos (Théby) podal zprávu o objevu nových 61 hliněných fragmentů v areálu mykénské paláce v Thébách; jde vesměs o pečetní střípky se znaky lineárního písma B, připojované k různým položkám palácové administrativy; mezi 29 dobře identifikovatelnými mykénskými slovy se mimo jiné objevují vlastní jména označující Théby (te-qa-de The^wans-de „do Théb), příp. zřejmě příměstská obyvatel (pa-ro-te-qa-jo *Paro-thēg^waios* — zřejmě v protikladu k vlastním Théba-